

บทที่ 3

ประวัติความเป็นมา โครงสร้าง และอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์

ในบทที่ 3 ได้ศึกษาถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ โดยจะ
ได้ศึกษาถึงความเป็นมาของอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ และอุดมการณ์
ทางการเมืองกับการจัดโครงสร้างของพรรคประชาธิปัตย์

ความเป็นมาของอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 กล่าวได้ว่า
พรรคการเมืองได้อุบัติขึ้นเป็นพรรคแรกของไทยคือ " พรรคคณะราษฎร " ซึ่งเป็นพรรค
ของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั่นเอง แต่ยังเป็นคณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลยังไม่
มีแนวนโยบายอย่างชัดเจนอย่างพรรคการเมืองในต่างประเทศ มีแต่แนวนโยบายทางการเมือง
ภายในของคณะผู้ก่อการ เรียกว่าหลัก 6 ประการเท่านั้น 1 ต่อมาเมื่อมีการเมือง
ซึ่งเกิดขึ้นมา คือ คณะชาติ โดยมีพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และดร. รัชต์ คุ่มพันธ์ุ เป็น
ต้นคิด ต่อมาคณะชาติก็ต้องล้มเลิกไป โดยที่หลวงวิจิตรวาทการเข้ามาเป็นรัฐมนตรีในคณะ
รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนคณะชาติคนอื่นก็ต้องประสบ
กับวิบากกรรมทางการเมืองไป เป็นอันว่าคณะราษฎรหรือบุคคลในคณะราษฎรได้กุมอำนาจ
ทางการเมืองและการปกครองประเทศไทยมาจนกระทั่งเสร็จสงครามโลกครั้งที่ 2
ซึ่งประเทศไทยได้ประกาศสันติภาพเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2488 2

1 หลัก 6 ประการของคณะราษฎร คือ 1) หลักเอกราช 2)
หลักความสงบภายใน 3) หลักเศรษฐกิจ 4) หลักสิทธิเสมอภาค 5) หลักเสรีภาพ 6)
หลักการศึกษา

2 ธีระวุฒิ สุทธิสงคราม, กำเนิดพรรคประชาธิปัตย์ (กรุงเทพมหานคร:
พรรคประชาธิปัตย์, 2519), หน้า 1

หลังจากวันประกาศสันติภาพเป็นต้นมา พรรคการเมืองก็เริ่มมีขึ้น เช่น พรรคสหชีพ ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ พรรคก้าวหน้าของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และพรรคประชาธิปไตยของ ดร. โชติ คุ่มพันธุ ส่วนคณะราษฎรเดิมได้แปรรูปมาเป็นพรรคแนวรัฐธรรมนูญ แต่ภายหลังสงครามนั้นประเทศไทยเราได้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยใหม่ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 เวลานั้นอำนาจทางการเมืองและการปกครองจึงตกอยู่ในกำมือของนายปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และรัฐบุรุษอาวุโสและหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ซึ่งเป็นคนสำคัญคนหนึ่ง ในคณะราษฎรมาตั้งแต่เริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมา ³

ภายหลังประกาศสันติภาพ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2488 พันตรีดวง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรียู่ขณะนั้นได้ลาออกจากตำแหน่งเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เคยร่วมรบร่วมรุกกันมากับญี่ปุ่น ต่อมานายทวี บุญยเกษตร เป็นนายกรัฐมนตรียู่ได้ 17 วัน (31 สิงหาคม 2488-31 มกราคม 2489) ก็ได้มีการยุบสภา และมีการเลือกตั้งทั่วประเทศ ปรากฏว่าพันตรีดวง อภัยวงศ์ ได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีกีฬเป็นครั้งที่ 2 แต่เป็นนายกรัฐมนตรียู่เพียงไม่กี่เดือนก็เกิดเหตุทางการเมืองถึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2489 เนื่องจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. 2489 ซึ่งนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ส.ส. อุบลราชธานีเป็นผู้เสนอ นัยว่าเพื่อล้มรัฐบาลนายดวง อภัยวงศ์ ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อเปิดโอกาสให้นายปรีดี พนมยงค์ เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีกีฬ ปรากฏว่าร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้รัฐบาลแพ้เสียง 65 ต่อ 63 ตามคัลลองประชาธิปไตยแล้ว รัฐบาลมีทางเลือก 2 ทาง 1. ยุบสภาผู้แทนราษฎรเลือกตั้งใหม่ 2. ลาออกจากการเป็นรัฐบาล เพื่อให้สภาเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีกันใหม่ นายดวงเลือกเอาวิถีที่ 2 ในสภามีการเสนอชื่อบุคคล 2 คน เพื่อแข่งขันเข้ารับเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี คือ นายปรีดี พนมยงค์ และนายดวง อภัยวงศ์ ในที่สุดนายปรีดี

³ เรื่องเดียวกัน

พมยงค์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2489 เมื่อนายปรีดี พมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วพรรคประชาธิปัตย์จึงได้อุบัติขึ้น เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2489 มาเป็นคู่แข่งทางการเมือง เป็นพรรคฝ่ายค้านของรัฐบาลตลอดมา

กาเนิดพรรคประชาธิปัตย์ นายควง อภัยวงศ์ ได้เล่าประวัติการกำเนิดพรรคประชาธิปัตย์ไว้ในหนังสือที่ระลึกพรรคประชาธิปัตย์ชุมนุม พ.ศ. 2501 ลงวันที่ 5 กันยายน 2501 ว่า ⁴

"กาเนิดพรรคประชาธิปัตย์นั้น เมื่อคุณเสนีย์ ปราโมช ได้พ้นจากตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้มาเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากนายทวี บุณยเกตุ และเมื่อได้จัดการทำสัญญาสมบูรณแบบกับฝ่ายอังกฤษและอเมริกาเรียบร้อยแล้ว ก็ได้มายุบสภาผู้แทนราษฎรให้มีการเลือกตั้งกันใหม่ ในขณะนั้นหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พมยงค์) กับพวก มีความปรารถนาจะให้นายดิเรก ชัยนาม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อถึงคราวเลือกนายกรัฐมนตรีในสภาเข้า คะแนนเสียงของสมาชิกทั้งประเภท 1 และประเภท 2 ส่วนใหญ่มาเลือกข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งยังความไม่พอใจแก่นายปรีดีและพวกเป็นอย่างมาก แต่นายปรีดีก็มีได้แสดงออกมานอกหน้า ในสภาฯ เวลานั้นมีการเสนอกฎหมายอย่างมากมายในจำนวนกฎหมายทั้งหมดที่เสนอนั้นมีกฎหมายปิดป้ายแจ้งราคาส่งของ เสนอโดยนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ซึ่งต่อมาได้ถูกขนานนามว่า "กฎหมายปิดป้ายข้าวเหนียว" กฎหมายฉบับนี้นายทองอินทร์ได้ร่างมาเมื่อสมัยที่เป็นรัฐมนตรีร่วมกับข้าพเจ้าในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้วเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาราษฎรอย่างใด แต่กลับจะสร้างความยุ่งยากให้มากกว่า โดยเฉพาะทางด้านหัวเมือง และนายทองอินทร์ก็ได้ยอมจำนนต่อเหตุผลในครั้งกระนั้น เมื่อมาถึงครั้งที่กล่าวนี้ นายทองอินทร์ในนามของพรรคสหชีพกลับเสนอมาริใหม่ รัฐบาลข้าพเจ้าแพ้คะแนนเสียงในขั้นรับหลักการของกฎหมายฉบับนั้น 2 คะแนน ข้าพเจ้าและคณะก็กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง

⁴หนังสือที่ระลึกพรรคประชาธิปัตย์ชุมนุม พ.ศ. 2501 พิมพ์คราวฉลองครบรอบ 12 ปี พ.ศ. 2501, อ้างใน ธีรัฐดิ สุทธิสงคราม, กาเนิดพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 3.

ขณะนั้นมีสมาชิกสภาหลายนายได้ประชุมปรึกษากันจัดตั้งพรรคขึ้น มี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายเลียง ไชยกาล นายปริญญา จุฑามาศ นายสุวิชัย พันธเศรษฐ์ นายชวลิต อภัยวงศ์ นายอินทур วรกุล นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายพอง สิทธิธรรม เป็นผู้ตั้งพรรค โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (เลขาธิการพรรคคนแรก) เอาพรรคก้าวหน้าของตนมารวมกับพรรคประชาธิปไตยของ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ แล้วให้ชื่อว่า "พรรคประชาธิปไตย"⁵

เหตุที่ใช้ชื่อ "ประชาธิปไตย" นั้น มรว.เสนีย์ ปราโมช ได้เป็นผู้บัญญัตินามตามเจตนารมณ์ของนายควง อภัยวงศ์ ที่กล่าวถึงพรรคเดโมแครตและพรรครีพับลิกันของสหรัฐอเมริกา ซึ่งนับว่าขณะนั้นพรรครีพับลิกันเป็นพรรคที่ค่อนข้างนายทุน ส่วนเดโมแครตค่อนข้างคนยากจน คำว่า "ประชาธิปไตย" จึงมีที่มาจากคำว่า "เดโมแครต" และมีความหมายถึง "ประชาชนผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย" และประชาชนนั้นหมายถึงประชาชนคนยากจนอันเป็นส่วนข้างมากของสังคม

ในระยะแรกแห่งการก่อตั้งพรรคประชาธิปไตย พรรคได้ประกาศอุดมคติ 4 ประการ เพื่อจรรโลงระบอบประชาธิปไตยและสร้างสรรค์สังคม กล่าวโดยสรุปคือ

1. อุดมคติทางการเมืองดำเนินการในวิถีทางอันบริสุทธิ์ อาศัยหลักกฎหมายและเหตุผล คัดค้านเผด็จการทุกรูปแบบ และสนับสนุนหลักการสันติภาพของโลก
2. อุดมคติทางเศรษฐกิจเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล แต่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม กิจการใดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม รัฐอาจดำเนินการเอง หรือจัดรูปสหกรณ์ตามควรแก่กรณี
3. อุดมคติทางสังคม เคารพสถาบันครอบครัว ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันดีงามของชาติรักษาความปลอดภัยให้ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน มุ่งขยายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น สนับสนุนการประกันสังคม
4. หลักการประกันประเทศ การป้องกันประเทศจะต้องเกิดจากความพร้อมเพรียงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศและกองทัพแห่งชาติ จะต้องทะนุบำรุงกำลังกองทัพแห่งชาติให้มีวินัยอยู่ดีกินดี และก้าวหน้าสมควรแก่กาลสมัย

⁵สัมภาษณ์ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2536

"เมื่อได้ร่างข้อบังคับเรียบร้อยแล้ว จึงพากันมาหาข้าพเจ้าที่บ้านหน้าสนามกีฬาแห่งชาติ ซึ่งแจ้งแสดงเหตุผลและขอร้องให้ข้าพเจ้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ข้าพเจ้าเองในครั้งกระนั้นยังไม่เลื่อมใสในระบบพรรคการเมืองมากนัก เพราะเห็นว่าสมาชิกสภาที่ดี ประชาชนก็ดียังไม่รู้แจ้ง เห็นจริงในระบบนี้ เมื่อมีระบบพรรคขึ้นแล้วจะยังความไม่ราบรื่นในสภา แต่เมื่อได้มีการตั้งพรรคกันไปบ้างแล้ว เช่น พรรคสหชีพ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญ เป็นต้น กับทั้งกลุ่มนี้ มีเจตน์จำนงอันแน่วแน่จะตั้งพรรคกันจริง และผู้ที่อยู่ในกลุ่มนี้ก็เป็นผู้มีวุฒิความรู้และคงแก่เรียนกันดี ข้าพเจ้าจึงตกลงใจรับตำแหน่ง เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย การประชุมครั้งแรกเราได้ตกลงยืมห้องชั้นล่างตึกหน้าของพระนางเจ้าสุวัทนาฯ เป็นที่ประชุม โดยที่ท่านเจ้าของตึกหน้าเสด็จไปประทับที่ต่างประเทศแล้วนี่คือประวัติโดยย่อ ๆ ของการก่อตั้งพรรคประชาธิปไตย และชาวประชาธิปไตยได้ยึดถือเอาวันที่ 5 เมษายน 2489 เป็นวันกำเนิดของพรรค"⁶

นายพอง สิทธิธรรม อดีตสมาชิกพรรคประชาธิปไตยได้กล่าวถึงกำเนิดพรรคประชาธิปไตยไว้ในหนังสือที่ระลึกพรรคประชาธิปไตย ครบรอบ 12 ปี 2489-2501 ไว้ว่า ในตอนแรกได้รับการชักชวนให้เข้าพรรคสหชีพโดยเพื่อนสนิทมาชักชวน แต่นายพองเห็นว่านโยบายพรรคบางประการเขาไม่เห็นด้วย อีกประการพรรคสหชีพมาจากพวกเสรีไทยเกือบทั้งหมด จะทำให้เป็นการแยกพวกเสรีไทยกับที่ไม่ใช่เสรีไทย ทำให้เกิดความแตกแยก นายพองจึงไม่เข้ากับพรรคสหชีพ จึงเป็นฝ่ายค้าน "ระยะนั้นพรรคสหชีพเป็นพรรครัฐบาล มีกำลังมหาศาล ฝ่ายค้านไม่มีพรรค การปฏิบัติงานจึงไม่สู้ทะมัดทะแมง จึงเกิดชักชวนกันขึ้นว่า เราควรมีพรรคกัน ผู้ริเริ่มมี นายเสียง ไชยกาล ดร.โชติ คุ่มพันธุ์ นายสุวิชัย พันธเศรษฐ นายสอ เศรษฐบุตร ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายเลื่อน พงษ์โสภณ รวมทั้งข้าพเจ้าพรรคที่ตั้งขึ้นนามนี้ให้ชื่อว่า "พรรคประชาธิปไตย"

พวกเราต่างเร่งรีบเขียนอุดมการณ์ในการก่อตั้งพรรคและได้ร่างหลักนโยบายขึ้นเป็นการรีบด่วนมุ่งให้ทันการปฏิบัติงานเป็นที่ตั้ง เราตกลงกันว่าแนวนโยบายที่ถาวรนั้นจะได้ค่อย ๆ

⁶สัมภาษณ์นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ วันที่ 7 ตุลาคม 2536.

ค้นคว้าและเรียบเรียงกันต่อไป ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งในจำนวนกรรมการ"⁷

มีคำบันทึกของ ฉัตรวุฒิ สุทธิสงครามกล่าว ไว้ว่า"...พรรคประชาธิปไตยได้สนับสนุนอาชีพกรรมกรมาแต่เริ่มตั้งพรรคเป็นเวลา 29 ปีมาแล้ว..."⁸

จากข้อเขียนในเรื่องกำเนิดพรรคประชาธิปไตยของ "ทหารเก่า"นั้นได้ความว่าวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2489 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ลาออก เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติปิดป้าย พ.ศ.2489 คณะเสียงฝ่ายรัฐบาลนายควงแพ้ไปเป็น 63 ต่อ 65 เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเล่นการเมืองแบบพรรคของฝ่ายค้าน คือพรรคสหชีพในขณะนั้นสามารถรวมพลังได้อย่างเข้มแข็งทำให้รัฐบาลแพ้เสียงไปได้ และรัฐบาลลาออก ท้าให้ ส.ส.ฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล นายควง เดิม นั้นคิดที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาบ้าง โดยเริ่มคิดจัดตั้งพรรคขึ้นมา มี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายใหญ่ ศรีวิชาติ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และนายเสียง ไชยกาล โดยนัดกัน ไปปรับประธานอาหารที่ร้าน ๆ หนึ่งบริเวณ ถนนดินสอ และได้มีการปรึกษาหารือกันที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาพรรคหนึ่งชื่อว่า พรรคประชาธิปไตย⁹

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การเมืองและพรรคการเมืองของไทย ความว่า การที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ตอนนั้นต้องล้มไป เพราะร่าง พ.ร.บ.ปิดป้ายราคาสินค้าที่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ส.ส.ฝ่ายค้านเสนอขึ้นมาเนื่องจากว่ากลุ่มที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ที่ได้ดำเนินงานต่าง ๆ อย่างมีระเบียบตามแบบฉบับของพรรคการเมือง ด้วยเหตุนี้สมาชิกฝ่ายที่สนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ จึงมีความเห็นพ้องต้องกันว่าสมควรที่จะได้มีการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรต่อไปอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับระบบพรรคการเมืองในต่างประเทศ

บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายตรงข้ามกับนายปรีดี พนมยงค์ จึงได้นัดพบเสียงอาหารกันเป็นส่วนตัวที่ร้านอาหารกันในวันนั้น ได้แก่ นายเสียง ไชยกาล (อุบล) นายสุวิช

⁷ข้อเขียนของนายฟอง สิทธิธรรม ในหนังสือที่ระลึกพรรคประชาธิปไตยชุมนุม พ.ศ.2501, อ้างใน ฉัตรวุฒิ สุทธิสงคราม, กำเนิดพรรคประชาธิปไตย, หน้า 5.

⁸ฉัตรวุฒิ สุทธิสงคราม, กำเนิดพรรคประชาธิปไตย, หน้า 6.

⁹เก็บความจาก ทหารเก่า, เบื้องหน้าเบื้องหลังพรรคประชาธิปไตย, หน้า 182

พันธุเศรษฐ (เชียงใหม่) มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (พระนคร) หลวงอังคณาบุรุษ (อ่างทอง) นายใหญ่ ศวิตชาติ (นครสวรรค์) นายพอง สิทธิธรรม (อุบล) ขุนคงฤทธิ์ศึกษาการ (นครราชสีมา) นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (ลำปาง) นายบรรจบ วรณสิทธิ์ (เชียงราย) ฯลฯ รวมทั้งหมดประมาณ 20 คน¹⁰

สมาชิกทั้งหมดได้ปรึกษากันในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นโดยเห็นว่าทางฝ่ายรัฐบาลซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้มีพรรคการเมืองขึ้นแล้ว อีกไม่นานก็จะมีการเลือกตั้งกันใหม่ ภายหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมเข้าสู่สภาแล้ว การเมืองต่อไปจะเป็นไปในรูปพรรคอย่างอารยประเทศทั้งหลายในที่สุดที่ประชุมตกลงให้รวมตัวเป็นพรรคการเมืองขึ้น และได้นัดเปิดประชุมกันใหม่ในวันที่ 5 เมษายน 2489 ที่บริษัทโกวิท ทำนั้ราชวงศ์ การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมอย่าง เป็นกิจลักษณะครั้งแรกที่ประชุมได้ตกลงใช้ชื่อว่าพรรคประชาธิปไตย และแต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการพรรค มีสมาชิกของพรรคประมาณ 50 คน

รวมความได้ว่า พรรคประชาธิปไตยได้กำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2489¹¹ โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้นหลายท่านได้รวมกันเป็นกลุ่มก้อน แล้วจึงได้มาเชิญนายควง อภัยวงศ์ มาเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปไตย และได้มาเชิญ มรว.เสนีย์ ปราโมช มาเป็นรองหัวหน้าพรรค แล้วก็มีการเลือกเลขาธิการพรรค ได้แก่ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการพรรคคนแรก ส่วนจำนวนสมาชิกพรรคประชาธิปไตยรุ่นแรกหรือชุดแรก ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่เวลานั้น มีประมาณ 45 คนด้วยกัน ดังรายนามต่อไปนี้¹²

1. นายควง	อภัยวงศ์	ส.ส.พระนคร	หัวหน้าพรรค
2. มรว.เสนีย์	ปราโมช	ส.ส.พระนคร	รองหัวหน้าพรรค

¹⁰ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทย, หน้า 182.

¹¹พรรคประชาธิปไตย ก่อกำเนิดจริง 6 เมษายน 2489 แต่เนื่องจากวันกำเนิดตรงกับวันจักรี จึงเลื่อนวันกำเนิดพรรคมาเป็น วันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2489. จากการสัมภาษณ์ นายมารุต บุญนาค วันที่ 7 ตุลาคม 2536.

¹²ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, กำเนิดพรรคประชาธิปไตย หน้า 9.

3. นายสุวิช	พันธ เศรษฐ	ส.ส. เชียงใหม่
4. นายบุญเท่ง	ทองสวัสดิ์	ส.ส. ลำปาง
5. นายขาว	ธรรมสุชาติ	ส.ส. สุรินทร์ ✓
6. นายประยูร	อภัยวงศ์	ส.ส. พิบูลสงคราม
7. นายสุพรรณ	ลีบลีสิทธิ์	ส.ส. สุรินทร์ ✓
8. นายสวาสดี	อภัยวงศ์	ส.ส. พระตะบอง
9. นายเลื่อน	พงษ์โสภณ	ส.ส. นครราชสีมา
10. นายอินทูล	วรกุล	ส.ส. ลำปาง
11. นายสมบูรณ์	บัณฑิต	ส.ส. น่าน
12. นายไกรสร	สุกสว่าง	ส.ส. ชัยนาท
13. นายชื่น	อยู่ถาวร	ส.ส. อ่างทอง
14. นายบุญผาง	ทองสวัสดิ์	ส.ส. เชียงราย
15. มรว. คึกฤทธิ์	ปราโมช	ส.ส. พระนคร
16. นายไย	อุทิศ	ส.ส. ราชบุรี
17. นายปริญญา	จุฑามาศย์	ส.ส. กระบี่
18. นายเกษม	บุญศรี	ส.ส. นครสวรรค์
19. นายเจ๊ะอับดุลเลาะห์ หวังบูเต๊ะ		ส.ส. สตูล
20. นายโชติ	วิชัยดิษฐ์	ส.ส. สุราษฎร์ธานี
21. ร.ท. สุริยน	ไรวา	ส.ส. นราธิวาส
22. ร.ต.อ. ภิเศก	พรหมายน	ส.ส. พระนคร
23. นายสังคม	ริมทอง	ส.ส. ลานช้าง
24. นายอรัญ	รายนานนท์	ส.ส. จันทบุรี
25. นายสวัสดิ์	คำประกอบ	ส.ส. นครสวรรค์
26. นายใหญ่	ศวิตชาติ	ส.ส. นครสวรรค์
27. นายประสิทธิ์	ชูพินิจ	ส.ส. กานแพงเพชร
28. นายวงศ์	ไชยสุวรรณ	ส.ส. นราธิวาส

29. นายบุญช่วย	อัครการ	ส.ส.มหาสารคาม
30. พระยาศรีวิสารวาจา		ส.ส.พระนคร
31. นายเชื้อ	สนั่นเมือง	ส.ส.เพชรบูรณ์
32. นายประสิทธิ์	บุญอารมย์	ส.ส.สกลนคร
33. นายสอ	เศรษฐบุตร	ส.ส.ธนบุรี
34. ร.ต. ไฉยา	เกตุเลขา	ส.ส.ขอนแก่น
35. นายอินทร	สิงหเนตร	ส.ส.เชียงใหม่
36. นายประยูร	ปานะดิษฐ์	ส.ส.ชัยนาท
37. ชุนขจิต	สารกรรม	ส.ส.สิงห์บุรี
38. หลวงอังคณาธุรักษ์		ส.ส.มหาสารคาม
39. นายประสาท	ไชยโท	ส.ส.ยะลา
40. นายเทียม	ไชยพันธ์	ส.ส.ตาก
41. นายอุดร	วิทยานันท์	ส.ส.ฉะเชิงเทรา
42. ชุนคงฤทธิศึกษากร		ส.ส.นครราชสีมา
43. นายวิรัตน์	ศุขพันธ์	ส.ส.อ่างทอง
44. นายโชติ	คุ้มพันธ์	ส.ส.พระนคร
45. นายเสียง	ไชยกาล	ส.ส.อุบลราชธานี

(หมายเหตุ สมาชิกที่เป็น ส.ส.สังกัดพรรคประชาธิปไตยยังมีอีกหลายท่าน แต่ตามที่รวบรวมมา มีประมาณ 45 คน)

เมื่อมีการก่อตั้งพรรคได้สำเร็จแล้ว โดยมีสมาชิกดังกล่าวข้างต้น สถานที่ตั้งพรรคประชาธิปไตยมีหลายแห่ง เริ่มตั้งแต่ตึกพระนางเจ้าสุ

ส่วนสถานที่ตั้งทำการพรรคประชาธิปไตยมีหลายแห่ง เริ่มตั้งแต่ตึกพระนางเจ้าสุ
วัฒนาฯ ส่วนรุ่นถัดไป ต่อมาได้ประชุมพรรคกันบนสำนักงาน เสนีย์อรรถการีย์ คราวหนึ่ง ย้าย
จากบนสำนักงาน เสนีย์อรรถการีย์ ถนนราชดำเนินไปตั้งทำการพรรคที่บางกระบือ สามเสน ต่อ
มาย้ายไปตั้งทำการประชุมพรรคที่บ้านนายดวง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคอีก ตอนสุดท้ายย้ายมาตั้ง
ทำการพรรคอยู่ที่ตึกแถวถนนบำรุงเมือง ตอนตึกบางรังแสงเด็ก จนกระทั่งพรรคการเมือง

ถูกยกเลิกไปโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทำการปฏิวัติครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 นับเป็นสถานที่ทำการพรรคแห่งสุดท้ายของพรรคประชาธิปัตย์ยุคนายควง เป็นหัวหน้าพรรค¹³

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์

¹³ผู้รู้ ผู้รอบรู้ สุธงษิสงคราม, กำนัดพรรคประชาธิปัตย์, หน้า 12.

กล่าวโดยสรุป อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ ยุคนายควง อภัยวงศ์ ในระยะก่อตั้งพรรคนั้นเป็นแบบประชาธิปไตย ที่ต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบ ยึดมั่นในหลักการอนุรักษนิยม เติบโตบนสถาบันพระมหากษัตริย์ และยืนหยัดในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยแนวทางรัฐสภา

ในการก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ในระยะแรกนั้น พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมือง เปิดและได้รวมกลุ่มสมาชิกที่มีความหลากหลายพอสมควร กลุ่มอาชีพต่าง ๆ นักการเมือง พ่อค้า ข้าราชการทั่วไปและข้าราชการทหาร โดยเฉพาะข้าราชการทหารเรือเนื่องมาจากทหารบกมีนโยบายกวาดล้างพวกเชื่อพระวงศ์แต่พวกทหารเรืออนุรักษ์พวกเชื่อพระวงศ์ บรรดานายพลทหารเรือเมื่อเกษียณอายุจะ เข้าพรรคประชาธิปัตย์หมดเลย เพราะสภาพการณ์ในขณะนั้นทหารบกและทหารเรือมีความขัดแย้งกันสูง ทหารเรือนั้นสามารถเรียนรู้ การเมืองระบอบประชาธิปไตยได้รวดเร็วและลึกซึ้ง ส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนในยุคนั้น เป็นผู้ที่มาจากทหารเรือและมีอุดมการณ์อนุรักษนิยม เติบโตบนฐานไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ นิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย มิได้ทำลายล้างพวกเจ้า อุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ ในยุคเริ่มแรกในการก่อตั้งนั้นเน้นถึงหลักการแบบประชาธิปไตยแนวทางรัฐสภาและอนุรักษนิยมไปพร้อมๆกันในตัว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ในยุคเริ่มแรกก่อตั้งพรรค¹⁴

จากการศึกษาวิจัย เรื่องอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการศึกษาวิจัยดังนี้คือพรรคประชาธิปัตย์ มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดมั่นในระบบรัฐสภา ต่อต้านระบบเผด็จการมาตลอด ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลา พรรคประชาธิปัตย์จะต้องประสบกับความขัดแย้งและความแตกต่างทางอุดมการณ์ แต่พรรคก็สามารถปรับปรุงตัวเองให้คงอยู่รอดมาถึงปัจจุบัน นั้นน่าจะมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้คือ

1. การจัดองค์การของพรรคประชาธิปัตย์ มีสาขาพรรคลงสู่ระดับล่าง มีคนชั้นกลาง ซึ่งเป็นประชาชนสนับสนุนและเข้าร่วมในกิจกรรม สมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ระบบรัฐสภา

ในขั้นตอนต่อไปนี้ผู้วิจัยจะได้พิสูจน์สมมติฐานที่ 1

¹⁴สัมภาษณ์นายมารุต บุณาค ประธานรัฐสภา วันที่ 21 พฤศจิกายน 2536

อุดมการณ์กับโครงสร้างของพรรคประชาธิปัตย์

พรรคประชาธิปัตย์มีการจัดโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นลักษณะกระจายศูนย์ อำนาจไปสู่องค์กรระดับล่าง การศึกษาโครงสร้างของพรรคประชาธิปัตย์ พบว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่มีแยกแยะ (differentiation) ของโครงสร้างพรรคมากกว่าทุกพรรค คณะกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์จะมีจำนวนทั้งหมด 45 คน โดยประกอบด้วย หัวหน้าพรรค 1 คน รองหัวหน้าพรรค 5 คน เลขานุการพรรค 1 คน รองเลขานุการพรรค 2 คน กรรมการอื่น ๆ 36 คน อยู่ในวาระ 4 ปี หรือ 3 ใน 4 ของที่ประชุมใหญ่มีมติให้ออกตามข้อบังคับพรรค พ.ศ.2517 ได้กำหนดว่าองค์กรมีความสำคัญที่สุด ได้แก่ กรรมการอำนวยการของพรรค ซึ่งระบุจำนวนไว้ว่ามีอยู่ 21 คน โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1. หัวหน้าพรรค ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการ
2. รองหัวหน้าพรรค ซึ่งจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้
3. เลขานุการพรรค
4. รองเลขานุการพรรค ซึ่งจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้
5. ผู้ควบคุมเสียง
6. เทร่ญญิก
7. โฆษกพรรค
8. นายทะเบียน
9. กรรมการอื่น ๆ นอกจากตำแหน่งดังกล่าว

ส่วนวิธีการเลือกคณะกรรมการอำนวยการตามข้อบังคับของพรรคนั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ศึกษาและระบุว่า

1. หัวหน้าพรรคและรองหัวหน้าพรรคเลือกโดยที่ประชุมใหญ่
2. กรรมการอำนวยการ 6 คน สมาชิกรัฐสภา (ส.ส.ของพรรค) เป็นผู้เสนอชื่อ 9 ชื่อ ำให้ที่ประชุมใหญ่เลือก 6 คน

3. กรรมการ 6 คน ให้สมาชิกสามัญเสนอชื่อได้โดยไม่มีจำกัดจำนวนและให้ที่ประชุมใหญ่เลือก 6 คน

4. กรรมการที่เหลืออีก 6 คน ให้หัวหน้าพรรคเสนอชื่อบุคคลจำนวน 9 คน ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกให้ครบ 21 คน ตามจำนวนกรรมการทั้งหมด

ในการเลือกตั้งกรรมการอำนวยการนี้ ข้อบังคับได้กำหนดให้ผู้เสนอชื่อและผู้เลือกตั้งคำนึงการให้ผู้มีแทนจากภาคต่าง ๆ โดยทั่วถึงกัน

จากที่ระบุม่าจะ เห็นได้ว่า สาขาพรรคยังไม่มืบทบาทในการเลือกตั้งผู้แทนของสาขาพรรคเข้าเป็นกรรมการแต่อย่างใด ซึ่งก็อาจเป็นเพราะว่าในขณะนั้นสาขาพรรคมีอยู่น้อยมาก กล่าวได้ว่ามีสาขาพรรคอยู่ไม่เกิน 10 สาขา¹⁵

ตามข้อบังคับพรรค พ.ศ.2517 หัวหน้าพรรคจะมีความสำคัญมาก ดังนั้นในเดือน ธันวาคม พ.ศ.2518 เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ จึงได้มีการแก้ไขเรื่องอำนาจของหัวหน้าพรรค นอกเหนือไปจากการเพิ่มเติมจำนวนกรรมการอำนวยการจาก 21 คน เป็น 27 คน เสียด้วย การเปลี่ยนแปลงอำนาจของหัวหน้าพรรคที่เห็นได้ชัดก็คือ ตามข้อบังคับเก่าได้ให้สิทธิหัวหน้าพรรคเลือกเลขาธิการพรรคเองแต่ผู้เดียว แต่ตามข้อบังคับ พ.ศ.2518 นั้น หัวหน้าพรรคเป็นผู้เสนอชื่อกรรมการอำนวยการจำนวน 4 คน ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกเป็นเลขาธิการพรรค

สำหรับเลขาธิการพรรคนั้นก็มีความสำคัญอยู่มาก เนื่องจากเป็นผู้ควบคุมดูแลองค์การพรรคทั้งหมด ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ส่วนคือ

1. กองกลาง
2. กองการเงิน

---

¹⁵ชัชอนันต์ สมุทวณิช, การพัฒนาของพรรคการเมือง : ศึกษาการขยายตัวของพรรคประชาธิปไตย 2518-2519

3. กองทะเบียน

4. หน่วยงานอื่นที่คณะกรรมการอำนวยการได้จัดตั้งขึ้น

ส่วนสาขาพรรคนั้นก็ให้มีการแก้ไข เพื่อให้เหมาะสมกับข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งแบบแบ่ง เขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งขนาดใหญ่ ฉะนั้น การจัดตั้งสาขาพรรคจึงให้มีการตั้ง ได้ตามเขตการเลือกตั้ง และได้เพิ่มบทบาทให้สาขาพรรคใน ที่ประชุมใหญ่ โดยมีผู้แทนสาขาในที่ประชุมใหญ่ของพรรค คือ คณะกรรมการสาขาพรรคทุกสาขา เข้าร่วมประชุมด้วย

ต่อมาในข้อบังคับของพรรคประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2530 ได้เปลี่ยนแปลงข้อกำหนด ให้มีคณะผู้บริหารงานพรรค คณะกรรมการบริหารพรรคแต่งตั้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคมี จำนวน 15 คนประกอบด้วย

(1) หัวหน้าพรรค	เป็นประธาน
(2) รองประธานคณะผู้บริหารพรรคสองคน	เป็นรองประธาน
(3) เลขานุการพรรค	เป็นเลขานุการ
(4) รอง เลขานุการคณะผู้บริหารพรรคสองคน	เป็นรอง เลขานุการ
(5) นายทะเบียน	เป็นกรรมการ
(6) เภรัญญิก	เป็นกรรมการ
(7) โฆษกพรรค	เป็นกรรมการ
(8) สวัสดิการพรรค	เป็นกรรมการ
(9) กรรมการอื่น ๆ ตามที่คณะผู้บริหารพรรคกำหนด	เป็นกรรมการ

ให้หัวหน้าพรรคเป็นประธานคณะผู้บริหารโดยตำแหน่ง เลขานุการพรรคเป็นเลขานุการคณะผู้บริหารพรรคโดยตำแหน่ง และให้คณะกรรมการบริหารพรรคเป็นผู้แต่งตั้งบุคคลจากคณะกรรมการบริหารพรรคเป็นรองประธานคณะผู้บริหารสองคน ส่วนตำแหน่งอื่นตามข้อนี้ใน (4) (5) (6) (7) (8) และ (9) ให้คณะผู้บริหารพรรคแต่งตั้งจากบุคคลที่คณะกรรมการบริหารพรรคคัดเลือกจากกรรมการบริหารพรรค

ข้อ 35. ผู้บริหารพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ เมื่อ

(1) คณะกรรมการบริหารพรรคมีมติด้วยคะแนนเสียง ไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนคณะกรรมการบริหารพรรคทั้งหมดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

(2) ผู้บริหารพรรคว่างลง เกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด

ข้อ 36 ผู้บริหารพรรคพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(1) ลาออก

(2) ขาดการประชุมคณะผู้บริหารพรรคสามครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(3) ได้รับความผิดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี เว้นแต่ตำแหน่งหัวหน้าพรรคและ เลขานุการพรรค

(4) คณะกรรมการบริหารพรรคมีมติด้วยคะแนนเสียง ไม่น้อยกว่าสองในสามของคณะกรรมการบริหารพรรคทั้งหมดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

ข้อ 37. เมื่อตำแหน่งผู้บริหารพรรคว่างลงให้คณะกรรมการบริหารพรรคแต่งตั้งบุคคลจากกรรมการบริหารพรรคให้ดำรงตำแหน่งแทนภายในสามสิบวันนับแต่วันว่างลง

ข้อ 38. การประชุมคณะผู้บริหารพรรคต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะ เป็นองค์ประชุม

ข้อ 39. ให้หัวหน้าพรรคเป็นประธานในการประชุมคณะผู้บริหารพรรค ถ้าหัวหน้าพรรคไม่มาประชุมให้รองประธานคณะผู้บริหารพรรคทำหน้าที่แทน ถ้ารองประธานคณะผู้บริหารพรรคไม่มาประชุมให้ที่ประชุมเลือกกรรมการคนใดคนหนึ่ง เป็นประธานในที่ประชุม

การลงมติให้คณะผู้บริหารพรรคถือเสียงข้างมากของกรรมการที่มาประชุม ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงชี้ขาด

(ความในข้อ 40 เดิมถูกยกเลิกโดยข้อ 8 แห่งข้อบังคับพรรคฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 พ.ศ. 2532 และใช้ความใหม่แทน ดังต่อไปนี้)

ข้อ 40. คณะผู้บริหารพรรคมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ปฏิบัติตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคมอบหมาย

(2) รับผิดชอบงานของพรรค

(3) รับผิดชอบเข้าเป็นสมาชิกพรรค

(4) ออกระเบียบและแนวทางการบริหารงานของพรรค โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(5) ออกระเบียบการคลังและทรัพย์สินของพรรค โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(6) ออกระเบียบการแต่งตั้ง ถอดถอน การลงโทษ และการให้ความชอบเจ้าหน้าที่พรรคโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(7) ออกระเบียบแนวทางแผนการดำเนินการ เกี่ยวกับการเลือกตั้งทุกระดับรวมทั้งการคัดเลือกบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรค โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(8) ประสานงานกับสมาชิกพรรค กลุ่มการเมือง หรือกลุ่มต่าง ๆ ในความอุปถัมภ์ของพรรค

(9) อำนวยการและดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อความเรียบร้อยและเจริญก้าวหน้าของพรรค

(10) อนุมัติตั้งและยุบเลิกสาขาพรรครวมทั้งการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้สาขาพรรคบริหารงานไปตามข้อบังคับพรรค ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(11) กำหนดแผนพัฒนาสาขาพรรค ทั้งนี้โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(ความในข้อ 41 เดิมถูกยกเลิกโดยข้อ 9 แห่งข้อบังคับพรรคฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 พ.ศ. 2532 และใช้ความใหม่แทน ดังต่อไปนี้)

ข้อ 41. หัวหน้าพรรคมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) เป็นหัวหน้ารับผิดชอบการบริหารงานของพรรค

(2) เป็นตัวแทนของพรรคในการดำเนินการใด ๆ

(3) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคคลให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารพรรค

(4) อำนาจอื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง และในข้อบังคับพรรค
 เลขานุการพรรค มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบงานในหน่วยงานของพรรค การจัดประชุมใหญ่ การประชุมคณะกรรมการบริหาร การประชุมคณะผู้บริหาร การประชุมอื่น ๆ และงานที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยใด

รอง เลขานุการพรรค มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบงานตามที่เลขานุการพรรคมอบหมาย

นายทะเบียน มีหน้าที่ควบคุมการจดทะเบียนรายชื่อสมาชิกพรรคและสาขาพรรค
 เทร่ฎีก มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการรับ-จ่ายเงิน การบัญชีและงบดุล
 ของพรรคตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคกำหนด

โฆษกพรรค มีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์งานของพรรคตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคกำหนด

สวัสดิการ มีหน้าที่ในการดำเนินการสวัสดิการของสมาชิกพรรค
 กรรมการอื่น มีอำนาจหน้าที่ตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคมอบหมาย
 (ความในข้อ 42 เดิมถูกยกเลิกโดยข้อ 10 แห่งข้อบังคับพรรคฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 พ.ศ. 2532 และใช้ความใหม่แทน ดังต่อไปนี้)

ข้อ 42 หน่วยงานบริหารของสำนักงานเลขาธิการพรรคแบ่งออกดังนี้

- (1) งานธุรการ
- (2) งานการคลัง
- (3) งานทะเบียน

(4) หน่วยงานอื่นที่คณะกรรมการบริหารเห็นสมควรจัดตั้งขึ้นให้เลขาธิการพรรค หรือ
 รองเลขาธิการพรรค หรือรองเลขานุการคณะผู้บริหารพรรคที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการพรรค เป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานในหน่วยงานตามข้อนี้ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวมทั้ง เป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมงาน กลั่นกรองงานและ เสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะผู้บริหารในการปฏิบัติหน้าที่ตามข้อ 40

ให้ผู้ว่าการสำนักงานเลขาธิการพรรคเป็นผู้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ประจำของพรรค
 กำหนดตำแหน่ง อัตราเงินเดือน การแต่งตั้ง การให้ความชอบ การลงโทษ
 การถอดถอน เงินทดแทน และอื่น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารพรรคกำหนด

ข้อ 43. ให้มียุวประชาธิปไตย หรือกลุ่มกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคเห็นสมควร เพื่อช่วยดำเนินงานของพรรคตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารพรรคกำหนด

สมาชิกยุวประชาธิปไตย ได้แก่ บุคคลผู้มีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไปที่มาารวมกันจัดตั้ง เพื่อดำเนินกิจการบางอย่างให้พรรคตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคมอบหมาย สมาชิกยุวประชาธิปไตยไม่ต้อง เสียค่าบริการจัดการองค์การบริหารและการดำเนินงานของยุวประชาธิปไตย และกลุ่ม

กิจการพิเศษอื่น ๆ ให้นำข้อบังคับนี้ไปใช้โดยอนุโลมหรือตามที่คณะกรรมการบริหารพรรคกำหนด

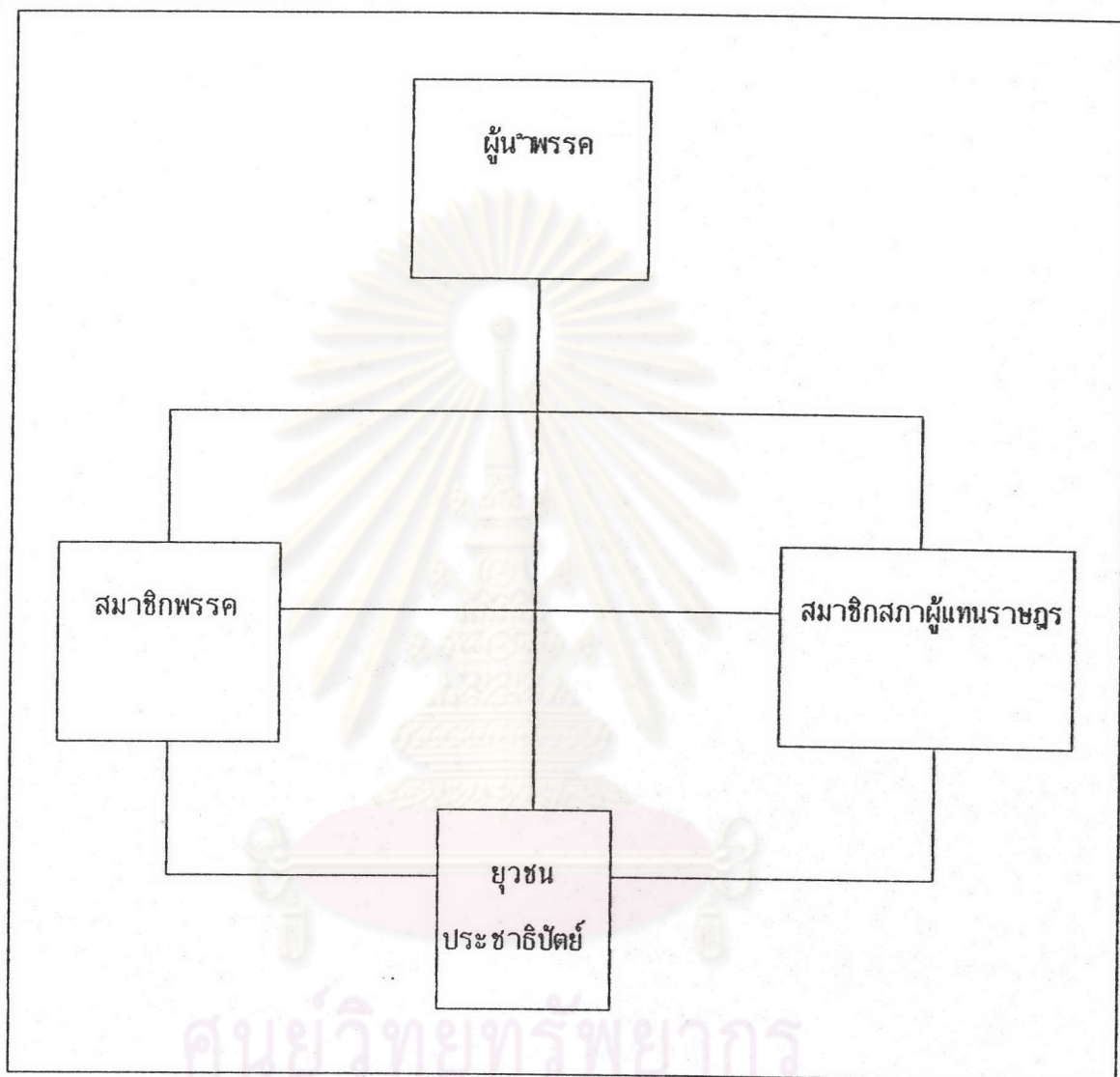
ข้อ 44. ให้มีคณะที่ปรึกษาอาวุโสคณะหนึ่ง ประกอบด้วยอดีตหัวหน้าพรรค อดีตรองหัวหน้าพรรคอดีตเลขาธิการพรรค อดีตรัฐมนตรีของพรรคและอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคตั้งแต่สี่สมัยขึ้นไปที่ยัง เป็นสมาชิกพรรคอยู่ เพื่อให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการบริหารพรรค¹⁶

สรุปอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยที่เน้นจุดยืนการปกครองระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีหลักการต่อสู้กับเผด็จการทุกรูปแบบ มีวิวัฒนาการยาวนานทำให้ลักษณะการจัดโครงสร้างสลับซับซ้อนและกระจายอำนาจมากกว่าพรรคอื่น ๆ ในเชิงเปรียบเทียบ นอกจากนั้นยังมีความได้เปรียบในเรื่องของจำนวนสมาชิกซึ่ง เป็นผู้ที่มีสิทธิออกอุดมการณ์นั้นมีจำนวนมาก และเป็นผู้ที่อยู่ในพรรคมาเป็นเวลายาวนาน เพราะฉะนั้นคณะกรรมการพรรคประชาธิปไตยจึงมีประสบการณ์ทางการเมืองสูง ส่วนใหญ่ผู้ที่อยู่ในคณะกรรมการบริหารพรรคจะเป็นผู้ที่เติบโตทางการเมืองมากับพรรคประชาธิปไตย จึงเป็นบุคคลที่ถูกหล่อหลอมทางด้านอุดมการณ์ในแนวทางของพรรคประชาธิปไตยอย่าง เหนียวแน่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ข้อบังคับพรรคประชาธิปไตย พ.ศ.2530 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 พ.ศ.2532 หน้า 7-10. ในเรื่องรายละเอียดของข้อบังคับพรรคประชาธิปไตย ศึกษาได้ในภาคผนวก.

แผนภูมิที่ 2 องค์ประกอบของพรรคประชาธิปัตย์

องค์ประกอบของพรรคประชาธิปัตย์

พรรคการเมืองจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ หลัก ๆ คือผู้นำพรรคหรือศูนย์การนำ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกพรรคยุวชนประชาธิปัตย์และแนวร่วมสนับสนุน

ศูนย์การนำหรือผู้นำพรรค ศูนย์การนำของพรรคประชาธิปัตย์คือคณะกรรมการบริหารของพรรค ซึ่งมีความเป็นเอกภาพ คณะกรรมการบริหารพรรคส่วนใหญ่มักจะมาจากการเลือกตั้งของพรรค จะเป็นผู้ที่ได้อยู่เคียงข้างกับพรรคการเมืองมาเป็นเวลายาวนาน หรือเรียกว่า (ลูก

หม้อ) และเป็นคนที่ม่ประสพการณ์ทางการเมืองค่อนข้างสูง โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นหัวหน้าพรรค¹⁷ มีทั้งหมด 5 คน คือ นายดวง อภัยวงศ์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช พ.อ.พิเศษ คอรัมนตรี¹⁸ นายพิชัย รัตตกุล และนายชวน หลีกภัย ผู้ันทั้ง 5 คน ที่กล่าวมาเป็นผู้นำที่ผ่านมาจาก การเลือกตั้งของสมาชิกในพรรค และเติบโตทางการเมืองมากับพรรค ยกเว้นเฉพาะพลเอกถนัด คอมันตร์ ที่ไม่ได้เติบโตมากับพรรค แต่ก็ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นหัวหน้าพรรคเพราะ เป็นบุคคล ที่มีความสามารถสูงคนหนึ่ง ส่วนหัวหน้าพรรคคนอื่น ๆ นั้น เป็นบุคคลที่เติบโตทางการเมืองอยู่ กับพรรคประชาธิปัตย์มาตลอด

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือผู้ที่ดำเนินการตามอุดมการณ์ เจตนารมณ์ของพรรค พรรคการเมืองบางพรรคนั้นมีอุดมการณ์อย่างสวยหรูแต่เมื่อผู้นำพรรคหมดอำนาจ ส่งสมาชิกเข้า รับเลือกตั้งแต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง ทำให้พรรคนั้นล้มหายตายจากได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของพรรคประชาธิปัตย์คือผู้ที่สืบทอดเจตนารมณ์ทางด้านอุดมการณ์ เพราะอุดมการณ์ของพรรค การเมืองจะคงอยู่ไม่ได้ถ้าพรรคการเมืองนั้น ๆ ขาดสมาชิกที่จะ เผยแพร่อุดมการณ์ ซึ่งจะพบเห็น บ่อย ๆ ในระบบการเมืองไทยที่พรรคการเมืองนั้นกำเนิดขึ้นมาชั่วคราวช่วยยามเท่านั้น พอหัวหน้า พรรคหมดอำนาจและพรรคการเมืองนั้นส่งสมาชิกเข้ารับเลือกตั้งแต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง เลยหรือได้ รับเลือกตั้งน้อยจะทำให้ผู้ที่สืบทอดอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคนั้นสลายตัวไป พรรคก็จะ สลายตัวไป ตัวอย่างพรรคการเมืองที่สลายตัวไปเพราะขาดผู้ที่สืบทอดอุดมการณ์คือพรรค สัมมาชีพ-ช่วยชานา¹⁹

¹⁷ เรื่องหัวหน้าพรรคจะกล่าวละ เอียดานบทที่ 4

¹⁸ สัมภาษณ์พิเศษ เอกพิเศษ คอรัมนตรี วันที่ 15 พฤศจิกายน 2536.

¹⁹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) หน้า 67-68.

จากการวิเคราะห์ประเภทสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์พบว่า พรรคประชาธิปัตย์จะมีสมาชิกครบทุกประเภทคือ สมาชิกกิตติมศักดิ์ สมาชิกสามัญ สมาชิกสมทบสมาชิกพรรค ประชาธิปัตย์ประเภทสามัญจะต้องมีค่าบำรุงสมาชิกปีละ 20 บาท สมาชิกตลอดชีพ 500 บาท สมาชิกกิตติมศักดิ์เป็นสมาชิกที่มีอุปการะคุณต่อพรรค หรือมีเกียรติคุณหรือมีคุณวุฒิพิเศษซึ่งคณะกรรมการบริหารมีมติให้เชิญ สมาชิกกิตติมศักดิ์ไม่ต้องเสียค่าบำรุงแก่พรรค ส่วนสมาชิกสมทบของพรรคประชาธิปัตย์นั้นได้แก่ สมาชิกที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ตามกฎหมายกำหนดให้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้ ที่เสียค่าลงทะเบียน 20 บาท แต่ไม่เสียค่าบำรุงพรรค สะท้อนให้เห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์ให้ความสำคัญกับการชักนำเยาวชนให้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองกับพรรค อีกประการสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ยังมีความหลากหลายในเรื่องกลุ่มอายุ องค์ประกอบของสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ จำนวนมากประกอบด้วยผู้สูงอายุ เพราะวิวัฒนาการในการก่อตั้งพรรคนั้นมีความยาวนานหลายช่วงอายุคน การที่มีเยาวชนเข้าสู่พรรคนั้นเท่ากับพรรคประชาธิปัตย์มีเวลาปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ระดับเยาวชนมาเลย เป็นการสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองให้แก่เยาวชนในระดับที่ลึกซึ้ง แต่พรรคการเมืองอื่น ๆ พรรคไม่มีสมาชิกพรรคประเภทสมทบ เพราะไม่ปรารถนาให้บุคคลภายนอกบางคนมาสมัครเป็นสมาชิกพรรค พรรคประชาธิปัตย์จึงมีสมาชิกครบทุกประเภท คือมีความหลากหลายในเรื่องอายุของสมาชิกพรรค

การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์

การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์นั้น ได้กำหนดขั้นตอนการยื่นใบสมัครต่อเลขาธิการพรรคที่สำนักงานใหญ่หรือสาขาพรรค มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดร่วมกับสมาชิกสามัญ 2 คนรับรองหรือสมาชิกสามัญ 2 คนรับรองแทนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ถ้าจังหวัดนั้นไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระยะเวลาในการพิจารณาการสมัครเข้าเป็นสมาชิก จะประกาศชื่อผู้สมัครที่สำนักงานใหญ่ไม่น้อยกว่า 30 วัน ผู้มีอำนาจในการอนุมัติคือคณะกรรมการพิจารณาใบสมัครและคัดค้านถ้ากรณีที่เป็นบุคคลที่ไม่เหมาะสม สำหรับขั้นตอนภายหลังการอนุมัติ คือการออกไปรับรองสมาชิกภาพเมื่อชำระค่าบำรุงและค่าลงทะเบียนแล้ว

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของพรรคประชาธิปัตย์ กรณีลาออกเป็นสมาชิกพรรคอื่น คำว่า
ระคาบารุง 2 ปี ติดต่อกันหรือถูกลบชื่อออกจากทะเบียนบ้าน ขาดคุณสมบัติการเป็นสมาชิกตามที่
กำหนดไว้ กรณีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการพรรค 3 ใน 4 ของที่ประชุมร่วม
คณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิมีมติให้ออกจึงจะออกจากสมาชิกภาพของพรรค
การเลือกสรรสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์

การเลือกสรรสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาธิปัตย์ เป็น
พรรคที่ได้จัดตั้งมานานแล้ว และได้เคยจัดตั้งรัฐบาลมาหลายครั้ง ดังนั้นพรรคจึงเป็นที่รู้จักเป็น
อย่างดีของประชาชนโดยทั่วไป พรรคประชาธิปัตย์จึงมีโอกาสค้นหาตัวบุคคลที่มีอุดมการณ์
เดียวกับพรรค²⁰ การเลือกสรรผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานครทางพรรคประชาธิปัตย์ได้
กำหนดหลักเกณฑ์ 6 ข้อดังนี้

1. เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีชื่อเสียงดีมาจากทุกจังหวัด
2. เป็นชาวอิสลามจำนวนหนึ่ง
3. อาจเป็นสมาชิกสภาเทศบาลกรุงเทพและธนบุรี หรือเคยเป็นบุคคลที่ได้รับความ
ยินยอมจากประชาชนมาแล้ว
4. อาจจะเลือกมาจากนักรการเมืองเก่า
5. มีสตรีสมัครด้วย ยึดถือหลักความเสมอภาค
6. อาจเชิญบุคคลภายนอกพรรคมาร่วมสมัครด้วย

ส่วนการเลือกสรรในต่างจังหวัดนั้น พรรคได้พิจารณาการคัดเลือกสมาชิกของพรรค
เพื่อส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทน พรรคประชาธิปัตย์ได้แต่งตั้งคณะ
อนุกรรมการคัดเลือกขึ้นเป็นเขต รับผิดชอบเป็นภาค ๆ ไป ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคตะวันออก
ภาคใต้ ทว่าการคัดเลือกเสนอตัวให้คณะกรรมการกลางพิจารณาอนุมัติอีกครั้ง²¹

²⁰ลัมภาษณ์ มารุต บุนนาค ประธานรัฐสภา วันที่ 24 พฤศจิกายน 2536

²¹สาธิต ชเวินทัย "การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย"

(วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2532) หน้า 102-103.

การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้กระทำอย่างสุกเอาเผากิน การเลือกสรรของพรรคประชาธิปัตย์มีขั้นตอนในการพิจารณา เพราะพรรคประชาธิปัตย์มีความเก่าแก่ มีชื่อเสียงยาวนานเมื่ออดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเก่าจำนวนมาก เปรียบเสมือนมีดวงดาวหลายดวงอยู่ในพรรคประชาธิปัตย์ การที่จะเข้าพรรคประชาธิปัตย์นั้นจะต้องผ่านการกลั่นกรองมาตั้งแต่ระดับสาขาพรรคเบื้องล่างขึ้นมา การเลือกสรรของพรรคประชาธิปัตย์จะมีความแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ๆ เพราะพรรคประชาธิปัตย์จะมีสาขาพรรคจึงสามารถที่จะทำได้

หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้แสดงทัศนะให้เห็นวิธีการในการเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีลักษณะ เฉพาะและแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ๆ ว่า

"...เพื่อที่จะเป็นพรรคการเมืองได้ต้องมีสาขา (พรรค) เพราะฉะนั้นเมื่อตั้งสาขาขึ้น สาขาของเราที่มีอำนาจจะชี้ว่าใครจะเป็นผู้แทน เพราะเขาอยู่ที่นั่น เขารู้ว่าใครควรหรือไม่ควรที่วิธีเลือก (ผู้สมัครรับเลือกตั้ง) พรรคประชาธิปัตย์ทำอย่างนี้"²²

ในรายงานผลการสัมมนากรรมการบริหาร-สมาชิกพรรคการเมืองและได้ผู้ทรงคุณวุฒิของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้มีนักการเมืองระดับบุคคลสำคัญของพรรคการเมืองไทยได้ให้ข้อคิดเห็นและประเด็นที่สำคัญไว้หลายท่าน กล่าวคือ

นายประจวบ ไชยสาส์น (รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์-ขณะนั้น) ได้ชี้แจงถึงกลไกและหลักเกณฑ์การสรรหาผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ว่า

"...ที่นำมาถึงประเด็นที่ว่า เมื่อมีการสมัครรับเลือกตั้ง เขาคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ขบวนการในการตัดสินใจขององค์กรของพรรคประชาธิปัตย์ตัดสินใจที่ไหน อย่างไร เมื่อมีการเลือกตั้ง กรณีที่ชัดเจนก็คือ การเลือกตั้งคราวที่แล้ว พรรคประชาธิปัตย์ คณะผู้บริหารพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้ง ขึ้นมาเฉพาะ เรื่องต่างหาก จากคณะผู้บริหาร คณะผู้คัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นมติของคณะกรรมการบริหารแล้วก็หัวหน้าพรรคเป็นผู้แต่งตั้ง

²²สาธิต ชวะนทชัย "การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย"

คราวที่แล้ว เราได้มีการแต่งตั้ง คณะผู้คัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรค ประกอบไปด้วยบุคคล 9 คน โดยจะกระจายกระจายกันแต่ละภาคของประเทศ..."

...ขบวนการในการคัดเลือกมีอยู่ 2-3 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง คือการได้รับความแนะนำจากสาขาพรรค พรรคประชาธิปไตยนั้นมีสาขาค่อนข้างกระจายอยู่ทั่วประเทศ...ให้การแนะนำว่าใครควรลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างไร

นอกจากนี้ จะเห็นว่าลักษณะสำคัญของการคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคประชาธิปไตยในขณะนั้น สรุปได้ว่าประการที่หนึ่งคือ การได้รับความแนะนำจากสาขาพรรคที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยให้การแนะนำว่า ใครควรลงสมัครรับเลือกตั้งที่ไหน อย่างไร ลักษณะสำคัญประการที่สองคือ การพิจารณาจากสมาชิกสามัญ โดยแบ่งเป็นการพิจารณาผู้สมัครที่เป็นสมาชิก ส.ส. ในปัจจุบันเป็นอันดับแรก ประการที่สามคือ อดีตผู้สมัครของพรรคหรืออดีต ส.ส. ที่พลาดจากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา และสมาชิกพรรคที่ประสงค์จะลงเลือกตั้ง ประการสุดท้ายคือการพิจารณาผู้สมัครที่เป็นสมาชิก ส.ส. หรือสมาชิกของพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายพรรคในขณะนั้นซึ่งพรรคประชาธิปไตยจะดูความเป็นไปได้ที่จะได้รับเลือกตั้งหรือชื่อเสียงของบุคคลนั้น²³

การเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองกับสาขาพรรค

จากการมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดหลักประชาธิปไตยในแนวทางรัฐสภา โดยมีฐานสนับสนุนมาจากมวลชนตั้งแต่จุดแรกที่เริ่มที่มีการก่อตั้งพรรค²⁴ และการเป็นพรรคที่เปิดส่งผลต่อการขยายฐานมวลชนให้กว้างขวางออกครอบคลุมทั่วประเทศ การขยายฐานของพรรคประชาธิปไตยส่งผลต่อการขยายฐานในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปไตยเองด้วยการครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ในประเทศไทย²⁵

²³สรุปความจากเรื่องเดิม, หน้า 100

²⁴สัมภาษณ์บุญเท่ง ทองสวัสดิ์ วันที่ 24 พฤศจิกายน 2536

²⁵"ข้อบังคับพรรคประชาธิปไตย พ.ศ. 2530" (เอกสารอัดสำเนา) จากพรรคประชาธิปไตย หน้า 10.

จากข้อบังคับของพรรคประชาธิปัตย์ พ.ศ. 2530²⁶ ในเรื่องสาขาพรรคได้กำหนดไว้ว่า พรรคอาจจัดตั้งสาขาประจำจังหวัด สาขาประจำอำเภอ หรือเขตสาขาประจำตำบล หรือแขวง สาขาประจำหมู่บ้าน หรือสาขาประจำชุมชน หรือสถานประกอบการก็ได้ ในท้องที่ใดสมาชิกสามัญของพรรคตั้งแต่หนึ่งร้อยคนขึ้นไป ประสงค์จะจัดตั้งสาขาพรรคการเมือง ขึ้นก็ให้สมาชิกผู้ริเริ่มดำเนินการส่งรายการแสดงที่ตั้งสาขาพรรค รายชื่ออาชีพ ที่อยู่ของผู้ดำเนินการตามแบบฟอร์มของพรรคไปยัง เลขธิการพรรค เมื่อพรรคมีหนังสือแจ้งการจัดตั้งสาขาพรรคต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมือง²⁷ แสดงว่าสาขาพรรคจะทำการจดทะเบียนได้เมื่อมีจำนวนสมาชิกในจังหวัดนั้นตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป

จากผลงานวิจัยของศาสตราจารย์ชโยนันต์ สมุทวณิช นั้นพบว่าพรรคประชาธิปัตย์ ได้พยายามจัดตั้งสาขาอย่างรวดเร็วมาก ในปี พ.ศ. 2518-2519 นั้น พรรคมีการจัดตั้งสาขา 66 สาขา ในจำนวนเขตเลือกตั้งทั่วประเทศทั้งหมด 114 เขต²⁸ หลักเกณฑ์ในการจัดตั้งสาขา พรรคนั้น" การจัดตั้งสาขาในเขตเลือกตั้ง เหล่านี้ ก่อนการตั้งสาขาพรรคในเขตที่มีผู้แทนอยู่แล้ว"²⁹

ทางพรรคประชาธิปัตย์มีความต้องการขยายสาขาพรรคไปในเขตเลือกตั้ง ที่พรรคยังมีคะแนนเสียงไม่มากนัก ยังไม่มีผู้แทนราษฎรในเขตนั้น ดังนั้นทางพรรคจึงให้ความสำคัญของการจัดตั้งสาขาในเขตเลือกตั้ง เหล่านี้ ก่อนการตั้งสาขาพรรคในเขตที่มีผู้แทนอยู่แล้ว

การจัดตั้งสาขาพรรคที่พรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งการนั้น นับว่ามีประโยชน์ที่พรรคได้บุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นเขตเลือกตั้ง เป็นการแผ่ขยายสาขาพรรคลงสู่ระดับล่าง การจัดตั้งสาขาพรรคนี้ นับว่าเป็นความได้เปรียบของพรรคและสาเหตุที่พรรคกระทำได้เพราะผู้แทนของพรรคประจำ

²⁶ สัมภาษณ์ มารุต บุณนาค ประธานรัฐสภา วันที่ 24 พฤศจิกายน 2536.

²⁷ ชโยนันต์ สมุทวณิช, การพัฒนาของพรรคการเมือง ศึกษากรณีการขยายตัวของพรรคประชาธิปัตย์ 2518-2519 (เอกสารรายงานวิจัย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511), หน้า 9.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ธิดีบางคนนั้นฝังรากลึก ได้รับการเลือกตั้งมาแล้วเป็นประเภทสมาชิกสภาผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งมาแล้วเป็นจำนวนมากเกินครึ่งของสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2529

ข้อบังคับของพรรคประชาธิปัตย์ ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522²⁹ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการการอำนวยการพรรคจำนวน 27 คน เท่าที่ระบุไว้ในข้อบังคับฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติมก่อนการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2519 ข้อที่ 21 ของข้อบังคับพรรคระบุว่า³⁰

ในการเลือกตั้งกรรมการอำนวยการ ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งหัวหน้าพรรคเป็นลำดับแรกและรองหัวหน้าพรรคเป็นลำดับถัดมาเสร็จแล้วให้สมาชิกสภาผู้แทนเลือกตั้ง 8 คน ต่อจากนั้นให้สมาชิกสามัญอื่นเสนอชื่อผู้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้ง 8 คน แล้วให้หัวหน้าพรรคที่ได้รับเลือกตั้งใหม่เสนอชื่อผู้ที่จะเป็นกรรมการอำนวยการ 12 คน เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งอีกจำนวนหนึ่งเพื่อให้มีจำนวนกรรมการทั้งหมดครบ 27 คน"³¹

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาขาพรรคนั้น ก็ระบุให้ผู้แทนสมาชิกของสาขาพรรคแต่ละสาขามีสิทธิเข้าประชุมใหญ่ของพรรคทั้งการประชุมใหญ่สามัญ และการประชุมใหญ่วิสามัญ อันผู้แทนสมาชิกของสาขาที่จะไปประชุมใหญ่นี้กำหนดให้สาขาหนึ่ง ๆ มีผู้แทนได้หนึ่งคน หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของสาขาพรรคก็คือ ช่วยคณะกรรมการอำนวยการแสวงหาและคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมเข้าสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวาระที่พรรคประชาธิปัตย์ตั้งมาครบ 40 ปี ทางพรรคประกาศว่ามีสาขาพรรคอยู่เป็นจำนวน 102 สาขา³²

บทบาทของสาขาพรรคได้ปรากฏให้เห็นแล้วในการเลือกตั้งหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2530 โดยที่ผู้หาเสียงต้องการเป็นหัวหน้าพรรคถึงกับต้องออกเดินทางไปต่างจังหวัดพบกับประธานสาขาพรรคหลายต่อหลายแห่ง และมีการประชุมพบปะตัดหน้ากันระหว่างฝ่ายของนายพิชัย รัตตกุล และฝ่ายของนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ ในกรณีของสาขา

²⁹ข้อบังคับ และแนวนโยบาย พรรคประชาธิปัตย์ พุทธศักราช 2522 (กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์, 2522), หน้า 37.

³⁰ข้อบังคับพรรคประชาธิปัตย์ ข้อ 35 และ ข้อ 37.

³¹ข้อบังคับพรรคประชาธิปัตย์ ข้อ 36.

³²40 ปี พรรคประชาธิปัตย์, หน้า 99-102.

พรรคภาคเหนือ นอกจากนี้ก็ยังมีการจัดประชุมเตรียมการที่พัทธยา ก่อนวันเลือกตั้ง เพื่อรณรงค์หาความสนับสนุนจากสาขาพรรคอย่าง เอ็กเกริก

จากจำนวนผู้ที่เข้าร่วมประชุมและมีสิทธิออกเสียง 189 คนนั้น แบ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคเสีย 100 คน กรรมการบริหารพรรคนอกเหนือไปจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีก 10 คน และผู้แทนสาขาพรรค ในจังหวัดต่าง ๆ อีก 79 คน นับว่าเสียงของสาขาพรรคมีส่วนในการตัดสินใจการแพ้ชนะของผู้แข่งขันเป็นหัวหน้าพรรคได้มากที่สุดทีเดียว ในเมื่อผลการเลือกตั้งปรากฏว่านายพิชัย รัตตกุล ชนะด้วยคะแนนเสียง 101 เสียง ต่อ 87 เสียง และมีผู้งดออกเสียง 1 คน

แต่บทบาทที่ว่านี้ก็ยังคง เป็นบทบาทที่มีเฉพาะในการเลือกตั้งผู้บริหารเท่านั้น ส่วนหน้าที่อื่นที่หวังว่าสาขาพรรคจะทำหน้าที่อันใดที่จะ เป็นประโยชน์ต่อพรรค เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงของพรรคไปยังมหาชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ และเป็นสื่อแก้ปัญหาข้อเรียกร้องของประชาชนไปยังพรรคเพื่อกำหนดนโยบายนั้นยังเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้มากนัก

การขยายสาขาพรรคประชาธิปัตย์ ได้ดำเนินการขยายฐานอย่างรวดเร็วมาก พบว่าในปี พ.ศ. 2536 พรรคประชาธิปัตย์ได้ขยายฐานสาขาของพรรคออกไปถึง 152 สาขา³³ ในเชิงเปรียบเทียบกับพรรคการเมืองไทยพรรคอื่น ๆ ที่ไม่ได้มุ่งเน้นการขยายสาขา และมีวิวัฒนาการประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกันขึ้น พรรคการเมืองอื่น ๆ อาจจะเสียเปรียบกว่าในเรื่องสาขาพรรคและการขยายฐานอุดมการณ์ลงสู่พื้นที่ที่ครอบคลุมกว้างขวาง แต่ก็มิใช่ว่าจะสามารถขยายฐานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงไปได้ทุกท้องที่ ยกเว้นบางพื้นที่ที่เคยเป็นของพรรคประชาธิปัตย์ เช่น ภาคใต้³⁴ ดังตัวอย่างตารางการเปรียบเทียบสาขาพรรคของพรรคการเมืองไทย

³³ แนวหน้า (11 มกราคม 2536.) : 3, 6.

³⁴ สัมภาษณ์ นายอาคม เอ่งฉ้วนกรรมการกลางพรรคประชาธิปัตย์ วันที่ 8

ตาราง เปรียบเทียบสาขาพรรคของพรรคการเมืองไทย³⁵

พรรค	จำนวนสาขา
ปวงชนชาวไทย	1
พลังสังคมประชาธิปไตย	7
กิจสังคม	1
ราษฎร	27
ประชาธิปไตย	163 ³⁶
เอกภาพ	1

กล่าวโดยสรุป อย่างไรก็ตามองค์กรของพรรคจะต้องมีการปรับปรุงอีก มิใช่เพียงแต่ขยายสาขาพรรคเพียงมีผู้แทนของพรรคกระจายกันออกไปแต่ไม่มีฐานอย่างจริงจังจากประชาชนที่จะมาร่วมสนับสนุนพรรคต่อไป ทั้งองค์กรพรรคที่ส่วนกลางก็ต้องการเจ้าหน้าที่ประจำบริหารอย่างจริงจัง จัดการแบ่งฝ่ายไปในการทํางานด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและมีระบบ ทั้งด้านการบริหาร ด้านวิชาการ ด้านการคลัง และด้านบริการประชาชน เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติ หรือหน้าที่ทางบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยทำให้ประชาชนเลื่อมใสและนับถือพรรคว่าเป็นสถาบันทางการเมืองที่น่านิยมต่อไป

³⁵เอกสารสรุปผลการสัมมนา เพื่อประเมินผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2531 เชิงปฏิบัติการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

³⁶ข้อมูลล่าสุดจากฝ่ายทะเบียนของพรรคประชาธิปัตย์ เดือนมกราคม 2537. และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนของพรรคประชาธิปัตย์ คุณอําภา เกิดภาคี วันที่ 17 มกราคม 2537.

สรุป

จากการศึกษาเรื่องอุดมการณ์ของพรรคประชาธิปไตยในหัวข้อ การจัดองค์การกับอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปไตย นั้น พบว่าพรรคประชาธิปไตยมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยึดมั่นในระบบรัฐสภาต่อต้านระบบเผด็จการมาตลอด ถึงแม้ว่าบางช่วงระยะเวลาพรรคประชาธิปไตยจะต้องประสบกับปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค เนื่องจากความแตกต่างทางด้านอุดมการณ์แต่พรรคประชาธิปไตยก็สามารถปรับปรุงตนเองให้ยืดหยุ่นมาจนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจากการจัดองค์การของพรรคประชาธิปไตย มีสาขาพรรคลงสู่ระดับล่าง มีคนชนชั้นกลางซึ่งเป็นประชาชนสนับสนุนเข้าร่วมในกิจกรรม สมาชิกของพรรคประชาธิปไตยเป็นผู้ที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ของระบบรัฐสภา

การก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2489 นั้นผู้ก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยคือนาย ควง อภัยวงศ์ ได้มีเจตนารมณ์และอุดมการณ์ตั้งแต่แรกเริ่มที่จะให้พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคของมวลชน มีประชาชนทุกอาชีพเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปไตยโดยเฉพาะกลุ่มที่ต่อต้านเผด็จการของคณะราษฎร และมีทหารเรือกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นพวกนิยมเจ้าได้เข้าร่วมในการก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยด้วย

โครงสร้างของพรรคประชาธิปไตยมีความแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ในประเทศไทยคือมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่สลับซับซ้อน และมีฐานมวลชนในระดับล่าง เป็นส่วนสนับสนุนอยู่ตั้งแต่จุดเริ่มแรกของการกำเนิด แล้วจึงคัดเลือกหัวหน้าพรรคขึ้นมาทีหลัง การปรับปรุงโครงสร้างในระยะต่อมาเพื่อให้พรรคประชาธิปไตยฝังรากลึกในระดับฐานมวลชนจึงได้มีการจัดตั้งสาขาพรรคขึ้นทั่วประเทศ โดยเฉพาะการมีสาขาพรรคกระจายอยู่ทั่วประเทศถึงจำนวน 163 สาขา นอกจากนั้นยังให้อำนาจกับสาขาพรรคซึ่งเป็นองค์กรระดับล่างสุด มีอำนาจหน้าที่ในการเลือกสรรผู้สมัครที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในนามของพรรคประชาธิปไตย ซึ่งทำให้พรรคประชาธิปไตยมีผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นตัวแทนมาจากประชาชนในท้องถิ่นจริงๆ

องค์ประกอบของพรรคประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ศูนย์การนำของพรรคประชาธิปไตย ผู้นำพรรคประชาธิปไตยมีอุดมการณ์และจุดยืนที่ยึดมั่นสนับสนุนระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและต่อต้านระบบเผด็จการอย่างเข้มแข็ง มีความเป็นเอกภาพในศูนย์กลางการนำค่อนข้างสูง ศูนย์กลางการนำของพรรคประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพทางการ

เมืองค่อนข้างสูง ส่วนสมาชิกของพรรคประชาธิปไตยนั้นจะต้อง เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ประชาธิปไตย และ เคารพในหลักการของระบอบประชาธิปไตยอย่าง เกร่งเกร็ด เคารพมติที่ประชุมของพรรค รวมทั้งต้องอยู่ในระเบียบวินัยข้อบังคับของพรรคประชาธิปไตย ในส่วนสมาชิกของพรรคประชาธิปไตยนั้นทางพรรคได้มีข้อที่แตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ๆ คือ พรรคมีสมาชิกประเภทกิตติมศักดิ์ และ เนื่องจากพรรคประกอบไปด้วยผู้สูงอายุ การแก้ปัญหาทางออกของพรรคคือการมีสมาชิก ยุวประชาธิปไตย เพื่อพรรคจะได้สร้าง เยาวชนรุ่นใหม่ให้สืบทอดอุดมการณ์ของพรรคต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุปพบว่าพรรคประชาธิปไตยสามารถปลูกฝังอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย ที่ ต่อสู้เผด็จการทุกรูปแบบเน้นหลักการต่อสู้ในรูปแบบรัฐสภา โดยผ่านช่องทางการจัดโครงสร้าง ของพรรคโดยมีผู้นำเป็นหัวใจหลักในการชี้นำอุดมการณ์เผยแพร่ลงสู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ สมาชิกของพรรคประชาธิปไตยโดยใช้สาขาพรรคเป็นองค์กร เชื่อมเหนี่ยวนำอุดมการณ์ของพรรค ประชาธิปไตยในการต่อสู้และดำเนินกิจการทางการเมือง

ในบทต่อไปจะได้กล่าวถึงผู้นำพรรคประชาธิปไตยกับการสร้างพรรคการเมืองของ พรรคประชาธิปไตย และความขัดแย้งของพรรคประชาธิปไตย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย